

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

«داعش»

تهدیدی برای امنیت بین‌المللی

تألیف:

جمعی از نویسندگان

به اهتمام انستیتو تحقیقات استراتژیک روسیه

مترجم:

پرویز قاسمی

شورای راهبردی روابط خارجی

انتشارات
دانشگاه امام صادق علیه السلام

عنوان: «داعش» تهدیدی برای امنیت بین‌المللی

تألیف: جمعی از نویسندگان

به اهتمام: انستیتو تحقیقات استراتژیک روسیه

مترجم: پرویز قاسمی

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام و شورای راهبردی روابط خارجی

ویراستار: مهرناز بوجاری صفت

صفحه‌آرا: رضا عبداللهی

طراح جلد: محمد روشنی

نمایه‌ساز و ناظر نسخه‌پردازی و چاپ: رضا دیبا

چاپ و صحافی: سپیدان تهران

چاپ اول: ۱۳۹۶

قیمت: ۱۵۰/۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۶۱۰-۶

تهران: بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام

صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵ • کد پستی: ۱۴۶۵۹۴۳۶۸۱ • تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲

فروشگاه اینترنتی: www.ketabesadiq.ir • E-mail: press@isu.ac.ir

عنوان و نام پدیدآور: «داعش» تهدیدی برای امنیت بین‌المللی / تألیف: جمعی از نویسندگان؛ به اهتمام:

انستیتو تحقیقات استراتژیک روسیه؛ ترجمه پرویز قاسمی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۲۲۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۶۱۰-۶

موضوع: داعش

موضوع: تروریسم - خاورمیانه

موضوع: امنیت ملی - روسیه

شناسه افزوده: انستیتو تحقیقات استراتژیک روسیه

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ د ۲ د ۲۵/۶۴۳۲ HV

رده‌بندی دیویی: ۳۰۳/۶۲۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۴۲۶۶۹

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی‌باشد.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست مطالب

پیشگفتار	۹
مقدمه مترجم	۱۳
داعش: به عنوان هسته اصلی جنبش جهادی - نظامی چند ملیتی	۱۵
فصل اول: نقش ایالات متحده آمریکا در ایجاد و گسترش داعش	۱۹
۱-۱. نقش و جایگاه داعش در سیاست بی ثبات سازی خاورمیانه ایالات متحده آمریکا	۲۴
فصل دوم: ایدئولوژی	۳۱
۲-۱. ضرورت ها و الزامات ایدئولوژیکی داعش	۳۱
۲-۲. دستگاه تبلیغاتی داعش	۵۱
فصل سوم: ساختار تشکیلاتی	۶۱
۳-۱. ساختار مدیریتی	۶۱
۳-۲. واحدهای اداری - ارضی	۶۷
۳-۳. ساختار نظامی	۶۸
فصل چهارم: منابع تأمین مالی داعش	۷۷
۴-۱. منابع خارجی تأمین مالی داعش	۸۱
۴-۲. منابع داخلی تأمین مالی داعش	۸۳
۴-۲-۱. بهره برداری از پتانسیل اقتصادی متصرفات (مناطق اشغال شده)	۸۴
۴-۲-۱-۱. تجارت نفت	۸۴
۴-۲-۱-۲. استخراج معادن	۸۸
۴-۲-۱-۳. درآمد حاصل از بخش کشاورزی	۸۹

- ۴-۲-۲. درآمدهای حاصل از فعالیت‌های مجرمانه ۹۰
- ۴-۲-۲-۱. مالیات ۹۱
- ۴-۲-۲-۲. آدم‌ربایی با هدف دریافت باج ۹۳
- ۴-۲-۲-۳. فروش گنجینه‌های تاریخی و عتیقه‌جات ۹۵
- ۴-۲-۲-۴. قاچاق انسان و برده‌داری جنسی ۹۶
- ۴-۲-۲-۵. قاچاق اعضای بدن انسان ۹۷
- ۴-۲-۲-۶. مصادره و سرقت ۹۷
- ۴-۲-۲-۷. تجارت مواد مخدر ۹۸
- ۴-۳. چشم‌انداز ایجاد سیستم پولی داعش ۹۹
- فصل پنجم: سیاست کشورهای منطقه در قبال داعش ۱۰۵**
- ۵-۱. ایران ۱۰۵
- ۵-۲. مصر ۱۱۴
- ۵-۳. عربستان سعودی ۱۱۹
- ۵-۴. ترکیه ۱۲۴
- فصل ششم: مناطق گسترش داعش ۱۳۳**
- ۶-۱. موقعیت داعش در عراق و سوریه ۱۳۳
- ۶-۲. نفوذ داعش در لیبی، تونس و یمن ۱۴۲
- ۶-۲-۱. لیبی ۱۴۲
- ۶-۲-۲. تونس ۱۴۶
- ۶-۲-۳. یمن ۱۴۸
- ۶-۳. نفوذ داعش به افغانستان و پاکستان ۱۵۱
- ۶-۴. داعش تهدیدی برای آسیای جنوب شرقی ۱۶۰
- فصل هفتم: خطر بی‌ثبات‌سازی آسیای مرکزی و ماورای قفقاز ۱۷۱**
- ۷-۱. آسیای مرکزی ۱۷۱
- ۷-۲. ماورای قفقاز ۱۸۳
- فصل هشتم: «داعش» چالشی برای امنیت روسیه ۱۹۵**
- پیشنهاداتی برای مقابله با فعالیت‌های داعش ۲۰۷

فهرست مطالب □ ۷

نویسندگان کتاب «داعش» تهدیدی برای امنیت بین‌المللی.....	۲۱۳
نمایه.....	۲۱۵

فهرست تصاویر

تصویر ۱. نقشه منتشرشده توسط رالف پیترز سرهنگ بازنشسته ارتش آمریکا در سال ۲۰۰۶.....	۲۶
تصویر ۲. نقشه منتشرشده توسط رابین رایت در سال ۲۰۱۳ در نیویورک تایمز.....	۲۷
تصویر ۳. جدول مربوط به منابع تأمین مالی داعش.....	۸۰
تصویر ۴. نقشه زیرساخت‌های نفت و گاز سوریه.....	۱۰۱
تصویر ۵. نقشه زیرساخت‌های نفت و گاز عراق.....	۱۰۲
تصویر ۶. نمودار کانال‌های عرضه و تحویل نفت داعش / «داعش»: تروریسمی که با نفت تغذیه و حمایت می‌شود.....	۱۰۲
تصویر ۷. نمونه پول داعش / ۱۶ نوامبر ۲۰۱۴.....	۱۰۳
تصویر ۸. نقشه «امارات قفقاز» و ولایت قفقاز داعش در خاک روسیه.....	۲۰۱

پیشگفتار

داعش را می‌توان به عنوان قدرتمندترین و گسترده‌ترین گروه سلفی تکفیری و جریان تروریستی در سطح جهان دانست که در مدت کوتاهی توانست بر گستره سرزمینی بزرگی متشکل از نیمی از سوریه و بیش از یک‌سوم عراق مسلط شود و حکومتی ایجاد کند که بیش از پنج میلیون نفر را تحت سلطه قرار دهد. به لحاظ فکری و ایدئولوژیک؛ جریان داعش یکی از گروه‌ها یا اصلی‌ترین گروه‌ها در زمره جریان‌های موسوم به سلفی‌های جهادی تلقی می‌شود که بعد از شکل‌گیری و قدرت گرفتن و سپس تضعیف القاعده توانسته است به مهمترین جریان سلفی تکفیری تبدیل شود.

ریشه‌های شکل‌گیری داعش را می‌توان به دوره بعد از سقوط رژیم بعث در عراق و بعد از حمله آمریکا به این کشور دانست. در این دوره؛ ابومصعب الزرقاوی که پیوندی جدی با شبکه جهانی القاعده و شخص اسامه بن لادن داشت؛ بنیانگذار جریان سلفی تکفیری نوینی در عراق شد. این جریان در ابتدا تنها به عنوان یکی از ده‌ها جریان معارض دولت جدید عراق و مخالف آمریکا بود، اما توانست به تدریج به اصلی‌ترین جریان مسلح معارض در عراق تبدیل شود و گروه‌های معارض بسیاری را به خود ملحق نماید. ویژگی‌های دولت اسلامی عراق یا القاعده عراق در برخی ابعاد با شبکه جهانی القاعده مشترک و نزدیک بود و در برخی از ابعاد و عرصه‌ها نیز این جریان سعی کرد تا با توجه به ویژگی‌های خاص محیط سیاسی و اجتماعی عراق به ابعاد جدیدی توجه نماید. این ویژگی‌ها که سپس به صورت جدی‌تر و پررنگ‌تری در داعش نمود و بروز داشت؛ به گونه‌ای طراحی شد که باعث رشد و قدرت گرفتن حداکثری این جریان در عراق شود.

بر خلاف شبکه جهانی القاعده که در وهله نخست به مبارزه با دشمن دور یا غرب به رهبری آمریکا توجه داشت؛ القاعده عراق سعی کرد تا بر مفاهیم و بسترهایی مانند منازعه شیعی - سنی و دشمن نزدیک یعنی شیعیان متمرکز شود و در این راستا راهبردهایی را اتخاذ کرد که هدف آن ایجاد جنگ داخلی شیعی - سنی در عراق بود. هر چند این‌گونه اهداف با آگاهی و عملکرد مناسب دولت، رهبران و مردم عراق با ناکامی مواجه شد، اما مورد انتقاد رهبران القاعده و به خصوص الطواهری نیز قرار گرفت. اما با وجود این‌گونه انتقادات، القاعده عراق هرگز از پیشبرد دستورالعمل‌ها و طرح‌های فرقه‌گرایانه دست نکشید و به شیوه‌های فتنه‌انگیزانه و خشونت‌بار خود همچنان ادامه داد. شیوه‌هایی که از جمله باعث واکنش سنی‌های عراق در قالب نیروهای بیداری یا الصحوه شد.

هر چند القاعده عراق تا سال ۲۰۱۰ تا حد قابل توجهی تضعیف شد، اما تحولات منطقه‌ای بعد از ۲۰۱۱ و به خصوص بحران سوریه بار دیگر شرایطی را ایجاد کرد که باعث قدرت گرفتن این جریان در قالبی جدید و تحت عنوان دولت اسلامی عراق و شام یا داعش شد. بحران سوریه، رقابت‌های استراتژیک منطقه‌ای و حمایت‌های جدی خارجی در کنار فروپاشی رژیم بعث در عراق و شکاف‌ها و اختلافات قومی و فرقه‌ای و ضعف‌های نظامی و امنیتی آن کشور؛ نقشی مؤثر در قدرت گرفتن داعش و تلاش آن برای ایجاد حکومت داشتند. بر این اساس؛ در شکل‌گیری و تداوم حیات داعش؛ نقش اصلی را می‌توان به مؤلفه‌های درونی عراق و سوریه نسبت داد اما در مورد قدرت گرفتن اساسی داعش و ایجاد حکومتی در ابعاد گسترده، نقش اصلی بر عهده حمایت‌های بازیگران بیرونی اعم از منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بوده است.

امروزه هر چند نیروهای دولتی و مردمی در عراق و سوریه به لطف حمایت‌های متحدانشان - ایران؛ محور مقاومت و روسیه - توانستند ضربات مهمی را به داعش وارد کنند و بخش اعظمی از مناطق و سرزمین‌های اشغال شده را بازپس بگیرند، ولی تفکر و اندیشه داعشی و تکفیری امر ریشه‌داری است که سال‌ها قدرت‌ها و بازیگران فرامنطقه‌ای روی آن کار و سرمایه‌گذاری کرده‌اند. لذا با توجه به زمینه‌های موجود در کشورهای منطقه امکان رهایی جهان اسلام از وجود چنین تفکری در چشم‌انداز نزدیک بسیار بعید به نظر می‌رسد.

در مجموع باید گفت که از آنجایی که داعش به صورت همزمان پدیده‌ای سیاسی، مذهبی - اجتماعی و امنیتی است، غلبه و نابودی آن مستلزم اتخاذ همزمان گام‌هایی در

همه این عرصه هاست و به خصوص اینکه عدم توافق سیاسی و استراتژیک کشورهای مختلف در خصوص بحران های عراق و سوریه نقش مهمی در ادامه حیات داعش دارد. در هر حال هنوز نمی توان چشم انداز روشنی برای نابودی و حذف کامل داعش در منطقه، حداقل در یک دوره زمانی کوتاه مدت، ترسیم کرد.

شورای راهبردی روابط خارجی با همکاری دانشگاه امام صادق (علیه السلام) به منظور تنویر هر چه بیشتر در خصوص عوامل و زمینه های شکل گیری گروه تروریستی داعش و سیاست و نقش کشورهای منطقه ای و بین المللی در قبال فعالیت های این گروه و نیز آگاهی از ایدئولوژی؛ ساختار؛ منابع مالی؛ امکانات و گستره حضور این گروه در مناطق مختلف جهان و ... از مدت ها پیش درصدد انجام کاری تحقیقی — علمی بود، ولی با توجه به اینکه تاکنون در خصوص داعش؛ تحقیقات و پژوهش های زیادی در داخل کشور به زبان فارسی منتشر و نیز از منابع انگلیسی صورت گرفته بود؛ ترجیح داده شد در این زمینه اثری جدید از منابع روسی ترجمه شود تا از این طریق بهتر و بیشتر بتوان از دیدگاه های کارشناسان و صاحب نظران متنوع مطلع و بهره مند شد. تعاملات شورای راهبردی روابط خارجی و انستیتو تحقیقات استراتژیک وابسته به نهاد ریاست جمهوری روسیه در سال های اخیر و دیدارهای متقابل و مذاکرات سازنده روسای این دو نهاد در تهران و مسکو در خصوص همکاری های فیمابین چون مسائل مهم منطقه ای و بین المللی و نیز ورود جدی روسیه به بحران سوریه و تشکیل ائتلاف چهارجانبه برای مقابله با تروریسم و افراط گرایی با هدف حمایت از دولت های قانونی و مستقر در دمشق و بغداد؛ بهانه ای شد تا آخرین اثر تهیه شده توسط این انستیتو در اواخر سال ۲۰۱۵ میلادی تحت عنوان «داعش تهدیدی برای امنیت بین المللی» به زبان فارسی ترجمه شود.

در اینجا لازم می دانم از تلاش ها و جدیت آقای پرویز قاسمی کارشناس ارشد مسائل روسیه و نماینده سابق فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در جمهوری تاتارستان که در کوتاه ترین زمان ممکن؛ کار ترجمه این اثر ارزشمند را انجام دادند؛ صمیمانه تقدیر و تشکر به عمل آورم.

محمدباقر خرمشاد

دبیر شورای راهبردی روابط خارجی

دی ۱۳۹۶

مقدمه مترجم

با رویکردی آینده‌نگرانه به پدیده داعش می‌توان این پدیده را یک عدم قطعیت و شگفتی در روند تحولات منطقه و جهان دانست. پدیده‌ای که ظهور و افول آن با روندهای متداول قابل انتظار نبود. سرعت ظهور و گسترش قدرت و نفوذ داعش در کشورهای عراق و سوریه و تأثیرات وسیع آن بر تحولات منطقه و جهان با حمایت‌های آشکار و پنهان استکبار جهانی و هم‌پیمانان آن، به گونه‌ای بود که اغلب بازیگران و تحلیلگران منطقه‌ای و جهانی را متحیر و شگفت‌زده کرد. بی‌شک جریان داعش از ظرفیت‌های زیادی برای بر هم زدن معادلات و ایجاد تهدیدهای جدی و پایدار برای منطقه، جهان اسلام و عرصه بین‌الملل برخوردار بود. اما در عین حال با شکل‌گیری ائتلافی سازنده و مؤثر با همکاری سوریه، عراق، ایران، روسیه و نیروهای مقاومت به‌ویژه حزب‌الله؛ (و ترکیه)، این پدیده شوم زودتر از زمان مورد انتظار رو به افول و نابودی نهاد. از آنجا که علل و عوامل شکل‌گیری، حیات و نابودی این پدیده، هنوز تا حد زیادی پابرجا می‌باشد، احتمال بروز این پدیده در مناطق دیگر و به اشکال متفاوت منتفی نیست. بر این اساس؛ بررسی و شناخت این پدیده و علل و عوامل موجد و شتاب‌دهنده و نابودکننده آن؛ امری ضروری و حائز اهمیت راهبردی است. این بررسی و شناخت هر اندازه که به زمان و جغرافیای وقوع آن نزدیک‌تر باشد و توسط بازیگران اصلی معارض داعش صورت پذیرد؛ می‌تواند از صحت و اعتبار بیشتری برخوردار باشد. انسیتو تحقیقات استراتژیک روسیه (ریسی)، وابسته به ریاست جمهوری این کشور؛ از مراکز مطالعات راهبردی روسیه محسوب می‌شود که از سال‌های گذشته مطالعه داعش را در دستور کار خود قرار داده است. یکی از نتایج این تحقیقات، کتاب «داعش تهدیدی برای امنیت بین‌المللی» است که در اواخر سال ۲۰۱۵ به زبان روسی منتشر شده است. ارتباط و همکاری میان این انسیتو و شورای راهبردی

روابط خارجی ایران و برگزاری نشست صاحب‌نظران و کارشناسان روسیه و ایران به ریاست دکتر کمال خرازی رئیس شورای مذکور در تهران و متعاقب آن آغاز حملات هوایی روسیه به مواضع داعش در سوریه تنها چند روز پس از برگزاری این نشست، ایده ترجمه کتاب مذکور را برای اینجانب تقویت کرد. اگرچه بررسی تحولات کشورهای مشترک‌المنافع از جمله انقلاب‌های رنگی در گرجستان، اوکراین و قرقیزستان و نقش سازمان‌ها و مؤسسات غربی همچون سوروس، خانه آزادی، جامعه باز و در این انقلاب‌ها، در کارنامه مترجم می‌باشد، اما ویژگی بحران سوریه و مواضع و دیدگاه‌های روسیه در خصوص این بحران؛ سبب شد تا از سال‌های گذشته به رصد مستمر این تحولات بپردازم. در این بررسی‌ها، کتاب «داعش تهدیدی برای امنیت بین‌المللی» به جهت اینکه از منظر غیر ایرانی و غیر غربی به بررسی پدیده داعش پرداخته است و به ابتکار یک مرکز مطالعات راهبردی و توسط جمعی از متخصصان تدوین شده و حاوی مطالب ارزشمند و متفاوت در خصوص این پدیده می‌باشد، از ارزش و اعتبار بالایی برخوردار می‌باشد. در این کتاب؛ نویسندگان روسی به صراحت اقدامات مؤثر ایران در مبارزه با افراط‌گرایی و داعش در منطقه و نقش انکارناپذیر ایران در مقابله با تروریسم را مورد توجه قرار داده‌اند. کتاب؛ اشاره صریحی به نقش آمریکا در تشکیل داعش و حمایت‌های مالی کشورهای چون عربستان از این تشکیلات دارد.

چاپ و نشر ترجمه فارسی این کتاب با حمایت شورای راهبردی روابط خارجی و دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) صورت گرفته است که به سهم خود از حمایت آنها قدردانی می‌کنم. در ترجمه کتاب بعضاً از مشورت‌ها و راهنمایی‌های اساتیدی همچون دکتر زهرا محمدی (از اساتید دانشگاه تهران) بهره‌مند شده‌ام که جای دارد از همه این عزیزان تقدیر و تشکر نمایم. همچنین از همسر صبور و مهربانم به‌خاطر همراهی‌ها و حمایت از ترجمه این کتاب نیز تشکر می‌نمایم.

ترجمه این کتاب را به گردان‌های فاتحین؛ حیدریون؛ فاطمیون و زینیون و شهدای مدافع حرم؛ آنان‌که با رشادت‌ها؛ جانفشانی‌ها و نثار خونشان؛ جانانه در مقابل تکفیری‌ها ایستادند و از حرم اهل بیت (علیهم‌السلام) و خط مقاومت پاسداری نمودند و امنیت، ثبات، آرامش و صلح را به منطقه، جهان اسلام و بشریت اهدا نمودند، تقدیم می‌نمایم.

پرویز قاسمی

زمستان ۱۳۹۶

داعش

به‌عنوان هسته اصلی جنبش جهادی - نظامی چند ملیتی

گسترش نفوذ تشکیلات «دولت اسلامی» (دولت اسلامی عراق و شام - داعش)^۱، امروزه یکی از اصلی‌ترین چالش‌هایی است که فراروی جامعه جهانی قرار دارد. این چالش و تهدید در وهله اول متوجه کشورهای اسلامی و نیز کشورهایی که دارای اقلیت مسلمان می‌باشند. به عبارتی، تمام منطقه خاورمیانه، آسیای مرکزی، اکثر کشورهای آفریقایی، کشورهای جنوب شرق آسیا، برخی کشورهای اروپایی و نیز جنوب روسیه را دربر می‌گیرد.

گروه تروریستی داعش که در نتیجه حمله آمریکا به عراق و بی‌ثبات کردن آن کشور تشکیل شده و بارها تغییر نام داده است به تدریج حوزه نفوذ خود را افزایش داده است. مع‌ذلک، تا سال ۲۰۱۱ این نام تنها در بین جمع محدودی از کارشناسان شناخته می‌شد. پس از خروج نظامیان آمریکایی از عراق وضعیت تغییر یافت و در آن زمان که این گروه تروریستی، دولت اسلامی عراق را به‌عنوان نام خود اعلام نموده بود حوزه فعالیت و اقدامات خود را گسترش داد و در مدت زمان کوتاهی

۱. دولت اسلامی (دولت اسلامی؛ دولت اسلامی عراق و شام؛ داعش) - سازمان تروریستی اسلامی در خاک عراق و سوریه است که در ۱۵ اکتبر ۲۰۰۶ و از ادغام ۱۱ گروه رادیکال سنی تشکیل شده است. این سازمان در کشورهای آمریکا، کانادا، بریتانیا، استرالیا، ترکیه، مصر، امارات متحده عربی، هند، اندونزی و روسیه به‌عنوان سازمانی تروریستی شناخته شده است. به موجب مصوبه شماره АКПИ14-1424C مورخه ۹ دسامبر ۲۰۱۴ دادگاه عالی فدراسیون روسیه، سازمان‌های بین‌المللی «دولت اسلامی» (با اسامی و عناوین دیگری همچون «دولت اسلامی عراق و سوریه»؛ «دولت اسلامی عراق و لبنان»؛ «دولت اسلامی عراق و شام») و «جبهه النصره» (با اسامی دیگری چون «جبهه النصره لی اهل الشام») به‌عنوان سازمان‌های تروریستی شناخته شده و فعالیت آن‌ها در خاک روسیه ممنوع اعلام شده است. در این کتاب برای تبیین و اشاره به «دولت اسلامی» و فعالیت‌های آن، از عنوان اختصاری داعش که کاربرد گسترده‌تری دارد استفاده شده است.

موفق شد موقعیت خود را در بین گروه‌های سنی عراق تحکیم و تقویت کند. برخی سیاست‌های دولت نوری مالکی از جمله توجه بیشتر به تأمین حقوق اکثریت شیعی و کم‌توجهی به حقوق جامعه سنی عراق نیز فی‌نفسه به این مسئله دامن زد.

تغییر و دگرگونی ریشه‌ای در این گروه تروریستی در سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۱۳ یعنی زمانی که رابطه با القاعده را قطع و خود را به‌عنوان دولت اسلامی عراق و شام معرفی نمود صورت گرفت. این گروه تروریستی از آن زمان به مبارزه علیه رژیم بشار اسد در سوریه پیوست.

در فاصله سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۴، متحدان خاورمیانه‌ای ائتلاف ضد بشار اسد با پشتیبانی ایالات متحده آمریکا، به‌طور فعالی گروه تروریستی داعش را با هدف تقویت و تبدیل آن به یک نیروی نظامی جدی، مورد حمایت مالی و تسلیحاتی قرار دادند. پس از آنکه تروریست‌ها در ژوئن ۲۰۱۴ به‌طور ناگهانی اقدام به حمله به عراق نمودند و بر ۸ استان از ۱۸ استان این کشور و نیز منابع غنی نفت تسلط پیدا کردند، کارشناسان جامعه جهانی و سیاست‌مداران کشورهای مختلف به‌طور جدی از تهدید جدید جهانی سخن به‌میان آوردند.

در واقع، داعش پدیده خاص و ویژه‌ای است که سبب می‌شود نتوان تعریف و تقسیم‌بندی کامل گروه تروریستی بدان اطلاق کرد. تروریست‌ها قبلاً هیچ‌وقت به اندازه داعش این همه از امکانات و منابع مالی جدی برخوردار نبودند و مناطق وسیع و پهناور را نیز در کنترل خود نداشتند. مع‌ذلک خطر اصلی این گروه تروریستی نه در تعداد شبه‌نظامیان و مجهز بودن آن‌ها به تجهیزات و سلاح‌های مدرن، بلکه ایده تشکیل خلافت است که بسیاری از مسلمانان از آن استقبال می‌کنند و گروه داعش، خلافت را تجسم عینی حکومت عدل می‌داند که در تقابل با حکومت‌های خودکامه و فاسد شرق و ایدئال‌ها و ارزش‌های غربی است، ارزش‌هایی که برای جهان اسلام بیگانه‌اند.

درست به همین دلیل، پیروزی بر داعش و اسلام افراطی تنها با کمک نیروی نظامی امکان‌پذیر نیست؛ چرا که گروه تروریستی مذکور اینک در کشورها و مناطق مختلف نفوذ کرده و در آن‌ها ریشه دوانده است. نظرسنجی‌های اجتماعی نیز این ادعا را تأیید می‌کنند. بر اساس نظرسنجی‌های صورت‌گرفته، ۸۴ تا ۹۹ درصد جمعیت مسلمان کشورهای افغانستان، عراق، فلسطین، مالزی، نیجریه و پاکستان از ایده تشکیل حکومت بر اساس معیارهای شریعت که داعش در افراطی‌ترین شکل

داعش؛ به عنوان هسته اصلی جنبش جهادی - نظامی چند ملیتی □ ۱۷

ممکن آن را مطرح کرده است حمایت می کنند. این بدان معنا نیست که همه این کشورها آماده پیوستن به داعش اند، ولی تمایل و گرایش به تشکیلات مذکور در آن دسته از کشورهایی که دوره ای بلندمدت از بی ثباتی را طی می کنند و غالباً موجب دخالت نظامی خارجی در آن ها می شود همچنان حفظ خواهد شد. علاوه بر آن، حتی اگر با کمک روسیه اراضی اشغالی سوریه از دست داعش و سایر گروه های تروریستی آزاد شود آن ها نیروهای خود را در سایر کشورها متمرکز و ساماندهی خواهند نمود. نمونه و شاهد زنده این ادعا، می توان فعال شدن داعش در افغانستان و لیبی؛ به فاصله تنها یک ماه پس از آغاز عملیات ضد تروریستی روسیه در سوریه را مورد اشاره قرار داد.

یک روند نگران کننده خطرناک دیگر عبارت است از اینکه داعش به مرکز ثقلی برای سایر گروه ها و سازمان های تروریستی تبدیل شده است که توجه داعش را به واسطه امکانات مالی شان به خود جلب می کنند. بسیاری از این سازمان های تروریستی در مناطق مختلف، از خاورمیانه و آسیای مرکزی گرفته تا آفریقا و جنوب شرق آسیا، تاکنون مراتب حمایت خود را از داعش اعلام نموده اند.

بنابراین، وضعیت در کشورهای جنوب صحرای آفریقا که در نتیجه فعالیت گروه ها و جریانات اسلامی رادیکال، سطح و میزان خشونت ها در آن ها به طور به طور قابل ملاحظه ای افزایش یافته است، به طور جدی پیچیده تر شده است. ایده تشکیل خلافت در شمال شرق نیجریه تحت رهبری یکی از خشن ترین و خطرناک ترین سازمان های تروریستی این کشور، «بوکو حرام»، به اجرا درآمده است. در لیبی، گروه های وابسته به داعش بر بخش شرقی این کشور مسلط شده و تشکیل خلافت اسلامی در آن منطقه را اعلام نموده اند. کارشناسان پیش بینی می کنند که مرزهای این خلافت می تواند به بخش غربی ساحل دریا که در آنجا برخی شهرهای لیبی همچون بنغازی و بخشی از طرابلس قرار دارند، امتداد و گسترش یافته و تحت کنترل تروریست ها قرار گیرند. همه این فاکتورها و عوامل فی نفسه برای وحدت سازمان ها و گروه های مختلف تروریستی که تحت رهبری واحد در مناطق مختلف فعالیت دارند و به طور درخور ملاحظه ای نفوذ و گسترش آن ها را تقویت می کند تهدید محسوب می شود.

یکی از ویژگی های فعالیت داعش، تلاش برای تصرف و اشغال مناطق مهم و استراتژیک است؛ به عنوان مثال، مناطق ساحلی که به دریای مدیترانه راه دارند و یا

مناطقى که در آنها منابع عظیم نفت و گاز قرار دارد و کار استخراج و تولید در آنها صورت می‌گیرد. کنترل بر منابع و ذخایر انرژی، درآمدهای ثابت تروریست‌ها را تضمین می‌کند و این فرصت و امکان را به آنها می‌دهد که در آینده بر کشورهای همسایه‌ای که به منابع هیدروکربن وابسته‌اند تأثیر بگذارد. بی‌ثباتی و گسترش مناقشه و درگیری در خاورمیانه‌ای که فی‌نفسه مناقشه‌انگیز است در کنار بحران‌های دائمی سیاسی - اقتصادی در این منطقه که غالباً با جنگ‌های داخلی و درگیری‌های مسلحانه همراه است شرایط مساعدی را برای توسعه نفوذ داعش به‌وجود می‌آورند. از این رو، مبارزه و مقابله با این تهدید مستلزم تشریک مساعی کشورهای اسلامی منطقه و روسیه به‌منظور تنظیم مکانیسم و سازوکارهای مؤثر برای مقابله با افراط‌گرایی اسلامی به‌طور اعم و مبارزه با داعش به‌طور اخص است.

فصل اول

نقش ایالات متحده آمریکا در ایجاد و گسترش داعش

مبارزه با خودِ داعش به تنهایی کافی نیست؛ بلکه لازم است از دستیابی این گروه به سلاح؛ امکان تأمین مالی و جذب اعضای جدید، همچنین از تبلیغات مربوط به موفقیت‌های آن جلوگیری شود، چرا که حصول چنین هدفی؛ خود همچون فتح قله یک کوه یخ بسیار دشوار و دست‌نیافتنی است. کشورهای جهان به‌طور جداگانه قادر به مقابله با داعش نیستند چون این تشکیلات به‌طور فعال و قوی از سوی گروهی از کشورها مورد حمایت قرار می‌گیرد. در واقع؛ کشورهای غیرمسلمان؛ رادیکالیسم اسلامی را مدیریت می‌کنند. بنابراین، مقابله با پدیده‌ای چون داعش و اسلام افراطی به‌طور اعم، تنها از طریق اتحاد و تشریک مساعی کشورهای مختلف و اجرای توافقات در سطوح چندجانبه میسر و امکان‌پذیر خواهد بود.

در حال حاضر، دگرگونی‌ها و تحولات در منطقه خاورمیانه بر اساس اقدامات هماهنگ‌شده برخی کشورهای مهم فرامنطقه‌ای (ایالات متحده آمریکا و انگلیس) و بازیگران منطقه‌ای (عربستان سعودی، ترکیه، قطر، اردن) صورت می‌گیرد. این پروسه مشتمل بر سیاست این کشورها در ارتباط با سوریه و مقابله با گسترش نفوذ ایران در منطقه و ... است. از ابتدای حمله داعش به سوریه در اواسط ۲۰۱۴ میلادی، موفقیت‌های داعش در اغلب اوقات مرهون حمایت‌های کامل لجستیکی، اطلاعاتی، زیرساختی و اقتصادی برخی کشورهای منطقه بوده است.

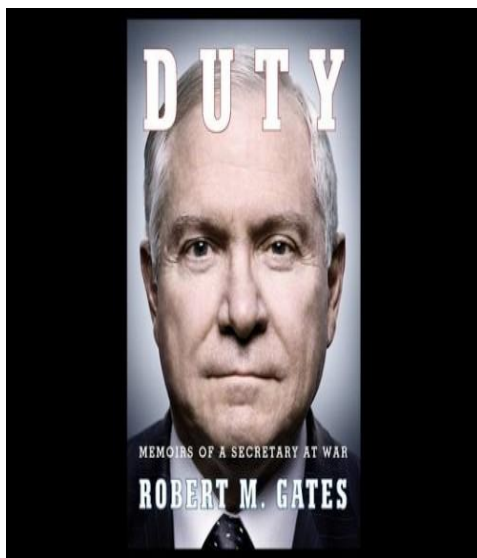
حقایق و اسناد فراوانی وجود دارند مبنی بر اینکه در آغاز قرن ۲۱ میلادی، هم‌زمان با لشکرکشی آمریکا به عراق، این کشور طرح و نقشه بلندمدت راهبردی

تحولات در خاورمیانه را تداوم و پیش می‌برده است.

پس از اینکه در سال ۲۰۰۶ میلادی با حمایت آمریکا، نوری المالکی رهبر شیعی بر سر کار آمد، او تمامی عناصر سنی را از سیستم امنیتی عراق پاک‌سازی نمود. در ترس و هراس از انتقام ستم‌ها و ظلم‌های روا داشته شده بر شیعیان در دوره حکومت صدام حسین، سنی‌های عراق قیام کردند و موجی از خشونت‌ها در این کشور به راه افتاد. تقریباً در همین ایام بود که در مناطق سنی‌نشین این کشور تشکیلات القاعده در عراق شروع به شکل‌گیری و فعالیت نمود که بعدها نام خود را به «دولت اسلامی در عراق» تغییر داد. این تشکیلات با زور و خشونت توانست قبایل سنی عراق را به اطاعت از خود درآورد. شیعیان و آمریکایی‌ها جزو اهداف حملات القاعده عراق بودند. در چنین شرایطی، ایالات متحده آمریکا استراتژی موسوم به بیداری سنی عراق را با استفاده و به‌کارگیری نیروهای سنی ناراضی برای مقابله با القاعده به‌اجرا گذاشت.

دنیل بولگر ژنرال آمریکایی می‌نویسد:

«بیداری اهل سنت به خونریزی‌های مذهبی منجر گردید. این جنبش موجب بروز اختلاف در مقاومت سنی‌ها شد و این امر تا پایان حضور آمریکایی‌ها در عراق ادامه یافت. بعد از

این جنبش که به «فرزندان عراق» (شوراهای بیداری - مترجم) موسوم بود؛ شمار نفرات نیروهای سنی مسلح در میدان نبرد تقریباً شش برابر بیشتر از نفرات دشمن‌شان بود. این صحنه نمایانگر نهایت ظرفیت و انگیزه بالای شورشیان اهل تسنن در جنبش بود»^۱.

پس از خروج آمریکایی‌ها از عراق، بخش بزرگی از نخبگان این جنبش به داعش پیوستند و

1. Bolger D. Why We Lost: a Generals Inside Account of the Iraq and Afghanistan Wars/D. Bolger. New York. 2014. 502p